

על אם הדרך

קריית ענבים במערכה

מיומנו של מפקד האיזור יצחק בן – אברהם

מהדורה ראשונה הוצאת קריית ענבים אייר תש"ט 1949

מהדורה שנייה הוצאת קריית ענבים אייר תשכ"ה 1965

מהדורה שלישית הוצאת ארכיון קריית ענבים תשע"ה 2015

פתח דבר

חלפה שנה – מימי הקרבות על קריית ענבים ימים של יגון וצער, מתיחות וסבל, הוד וגבורה.

רצה הגורל וקרייתנו ניצבה על אם הדרך ושמשה תחנה חשובה במלחמת עצמאותנו. על אם הדרך הוקמה הנקודה שלנו מאז היווסדה. במשך שנים הייתה בודדה ומבודדת, מוקפת כפרים עוינים, בין סלעי הרים – הרי יהודה – פילסה את נתיב חייה ויצירתה.

קשה הייתה דרכנו. מבראשית התחלנו. לא מעט אכזבות נחלנו. ועדות באו, ועדות הלכו – ולא אחת מהן חרצה את גזר דינה על ההתיישבות במקום זה. ואף על פי כן נצמדנו להרים אלו ולא נטשנו אותם. הכרת יעודנו בהחייאת שממות הרי ירושלים שמשה מקור לעידוד ואמונה. הקימונו פינת חמד חבויה בין הרים העוטרים מסביב.

לא דחקנו את הקץ. גם בימי הכרזת האומות המאוחדות על עצמאותנו – למרות שנשארנו מחוץ לתחומי המדינה – לא אמרנו נואש. נשאנו בליבנו את התקווה והחזון. העמקנו את האמונה בעתידנו כי לימודי ניסיונות קשים היינו.

*

לא להתהדר בגבורה חוברת זו באה. לא דברי ספרות אלה. רצינו רק לתת ביטוי מה לאותו המפעל הקולקטיבי – למאמץ המשותף של עדתנו למאבק על קיומנו – הגנת נקודתנו.

יחד עם בחורי ישראל, ראשוני החיילים של צבא ההגנה לישראל עמדנו בשער – שער

ירושלים – ולא נתנו לאויב להתפרץ פנימה.

שמשנו תחנה מרכזית – תחנה לאיסוף השיירות והגשת עזרה למותקפים. מכאן יצאו חבלני הליל הראשונים. כאן תוכננו הקרבות המכריעים בסביבתנו.

שמשנו אכסנייה לאלפי חיילים. כאן חנו גדודי "הראל" של הפלמ"ח ומחלקות של החי"ש מירושלים. כאן נקברו בבית הקברות הצבאי אשר בפאתי מזרח של הקריה חיילים רבים, אשר נפלו חלל בקרית ענבים וסביבותיה, בקרבות ירושלים שהפלמ"ח השתתף בהם.

הדרך לירושלים נפרצה. נכבש פרוזדור אל עיר בירתנו. נסלל נתיב חדש המחבר את ההר עם השפלה, ובצדי הדרך הפכו משלטים לנקודות ישוב. במקום כפרים עוינים בשכנותנו נוסדו כפרים עבריים עובדים, אחים לעמל וחזון.

ואכן זכינו. אשרינו שזכינו לגאולת עמנו ולעצמאות מולדתנו. אשרינו שזכינו להיות בין הלוחמים לקוממיותנו וידענו למלא את התפקיד, אשר הגורל יעד לנו.

*

רצינו להציב בחוברת זו יד לחמישה – חמשת בנינו וחברינו, אשר נפלו במלחמת שחרור זו. אלה הנאהבים והנעמים אשר ידעו להפוך את האת לשלח וללחום בעוז ורוח גבורה נגד האויב.

הם לא זכו להגיע לימי פדות וגאולה, אך זכרם ילווה תמיד את קריתנו בהמשך מפעלה ודמותם הנאצלה תשמש מקור השראה וסמל מחנך לנו ולדורות הבאים.

אברהם בן-נריה

פ ר ש ת ה י מ י ה ה ה

ל י ו ם ק ר י ת ע נ ב י ם 1950

לא הספיקו קרוב לשלוש עשרות שנים כדי להוכיח את זכותנו על קיום הנקודה הראשונה בהרי יהודה, והנה באה ההוכחה הנוספת של שנת המצור והקרבות עם חמשת חללי הקבוצה שנפלו על מזבח המולדת. כאילו במכוון בחר הגורל בכל הגילים: אליעזר שעדיין היה נער תם ועוד ישב על ספסל הלימודים, הבן גדעון שהתחנך וגדל על ברכי הקבוצה, יוסף רידיגשטיין החבר החדש שרק לפני שנתיים הגיע לאחר שעבר תחנות רבות באירופה, שלום – חבר "בוסליה", שהיוותה את הגוש המרוכז השני בקבוצתנו, זוזיה – מעולי הגירוש ברוסיה לפני 20 שנה.

שלשלת של אבות ובנים אשר גורל אחד איחד אותם.

*

אף יוזמי הרעיון של ישוב הנקודה בשערי ירושלים לא חשבו ולא פיללו שברבות השנים תצטרך נקודתנו למלא משימות כאלה. נוסף על התפקיד שהיה מוטל על כל משק חקלאי בארץ בשטח הכלכלי וההגנתי, הוטל עלינו תפקיד מכריע בהגנת העיר ירושלים. אחד השכנים הערבים אמר לי: "לולא אתם הכול היה אחרת", ויש יסוד רב להניח שהוא צדק.

*

פרשת עמידתנו במבחן התחילה בעצם עם יום היווסדנו. התפתחות הישוב בארץ וצורות ההגנה של שכנינו העמידה את קבוצתנו בסכנה מתמדת, כי נשארנו משק בודד במשך 20 שנה. היינו מוקפים מכל הצדדים כפרים ערביים: בית סוריק, בידו, נבי סמואל, קטנה – מצד מזרח צפון: בית נקובה, קסטל, צובה, עמור – מצד דרום מערב. כל הכפרים האלה שוכנים בשכנות קרובה של קילומטרים אחדים, כולם כפרים אויבים, ועל כולם הכפר הגדול – אבו גוש, שאם כי נראה לנו יוזמי שכנות טובה, סבלנו גם ממנו מעט.

מהמאורעות הראשונים שפרצו בירושלים בשנת 1921 עד למאורעות 1929 היינו צריכים לעמוד הכן בכל זמן ומועד, היינו ערים לכל תנועה ולכל רחש, לכל רוח קלה, שנשבה בקרב הערבים.

המבחן הרציני הראשון עבר עלינו במאורעות 1929. לפני 20 שנה בדיוק הועמדנו בפני הסכנות החמורות ביותר והשאלה הגורלית הייתה – להיות או לחדול. ממדי ההתקפה היו אז אחרים בהשוואה למאורעות הארץ שבאו אחרי כן. היינו צעירים ובלתי מנוסים וטרם הגענו לארגון יעיל של ההגנה. ארבה לנו סכנת ההשמדה פשוטו כמשמעו.

המאורעות פרצו אז לפתע. באותו הזמן התקיים אצלנו מחנה של תנועת הצופים, שמנה 200 ילדים עם 20 מדריכים מבוגרים. לפי דרישת הורי הילדים הוציא הצבא את כולם ממכונות שלו ואף את הבוגרים הכריח לעלות על המכונות. הממשלה הודיעה לנו שאין לה כוחות כדי להגן עלינו ועל הנקודה והציעה לנו את שירותה להעביר אותנו לירושלים הבירה, כדי שלא יקרה לנו מה שקרה לבחורי הישיבה בחברון. המכונות עמדו בחצר וחיכו לתשובה. משסירבנו הם הציעו את הצעתם הנדיבה לבחורות. אף אחת לא הסכימה לעזוב את הבית כדי למלט את נפשה. הודענו לממשלה שגם אם יפקירו אותנו לא נעזוב את המקום.

הקשר עם ירושלים נותק. זכורני שבת אחת בשעות הבוקר כשהחלטנו לגשת ל"ארזה", כדי להתחקות על המצב, הכביש אלינו היה חסום באבנים. הורדנו את המחסום, והגענו במכונות ל"ארזה". באותו הזמן הגיעו גם חמישה בחורים, שיצאו מירושלים, מזוינים באקדחים, להגיש עזרה. אולם הם הותקפו על יד הגשר, עזבו את המכונות ובנסים הגיעו ברגל ל"ארזה". באותו הזמן הגיעו גם שרידי משפחת מקלף שנרצחה על ידי הערבים. שליחי ירושלים ספרו על הנעשה בעיר. מקור חיים בוערת, שכונות הספר מותקפות קשות. הממשל, במקום להגיב בתקיפות, מפרק את הנשק מהיהודים ומשתמש נגד הערבים בהתזת מים ממכונות לכיבוי שרפות. השארנו 4 רובים, מחצית הנשק שהיה אתנו וחזרנו הביתה.

עידוד מה שאבנו מהכפר השכן אבו-גוש, שגילה ביחס אלינו את רצונו לשלום ואף הציע להעביר אלינו את ילדיהם כבני ערובה (כיד המליצה הערבית) אולם יתר הכפרים הערביים מדרום ומצפון הטרידו אותנו.

*

בזמן הקמת הנקודה התעלמנו לגמרי משאלות הביטחון. קבוצתנו הבנויה לרגלי ההרים העוטרם אותה מכל הצדדים הכירה בשגיאה שנעשתה עם פרוץ המאורעות הראשונים. היה איפוא הכרח להעלות תצפית על ראש ההר. זכורני שעליתי על ההר הגובל עם המקום בו שוכנת כעת מעלה החמישה, עם עוד מלווה אחד ובידי רובה יווני ישן משנת 1848 עם בית קיבול לכדור אחד. בהגיענו לשם נורו עלינו כדורים מכל הצדדים. אז בשלה ההכרה שכדי להגן על קרית ענבים יש הכרח לתפוס את פסגות ההרים. המשלט בסנטוריום, שנתפרסם במלחמה האחרונה, נבנה עוד לפני הרבה שנים. ובמאורעות הבאים חולקו אנשינו לשני קווי הגנה – חיצוני ופנימי.

את טעם הניתוק טעמנו כבר לפני 20 שנה. כל בוקר הייתה יוצאת מכונית עם חלב ותוצרת המשק בלוי צבא לירושלים. היינו אז, יחד עם עטרות ששכנה מצפון לירושלים, הספקים היחידים של תוצרת חקלאית. התוצרת הייתה עוברת ל"תנובה" והיהודים היו עומדים בתור, כדי לקבל את מנתם המצומצמת.

*

במאורעות של 1936, שנמשכו שלוש שנים, לא ארבה לנו יותר סכנת השמדה. אף פעם לא הייתה לנו ההרגשה שהערבים יכולים לחדור לנקודה, אם כי הותקפנו 45 פעם. היו התקפות מתוכננות מצד הערבים, המכוונות לכיבוש המשק על ידי חדירה לתוכו בחיפוי אש. אנשינו ואנשי ירושלים היו מפוזרים על כל הרכסים וחילופי הירות התנהלו מראשי ההרים. כמו כן בוצעו מצדנו התקפות נגד והתקפות הסחה. אנו זוכרים טוב את המפקדים שהיו אז יחד אתנו והיו בין היוזמים לארגון "הנודדת" – היא הגרעין הראשון של יצירת הפלמ"ח.

במאורעות אלה הייתה נקודתנו מרכז מיוחד, שמלא תפקיד חשוב בפיתוח שיטות הגנה חדשות וצורות ארגון נוספות. הקריה שמשה מרכז להלכה ולמעשה לאלפי צעירים שעברו את בית הספר הצבאי במקום במשך שלוש שנות המאורעות ובשנים אחר כך. הוואדיות בהרים שלנו קלטו לתוכם אלפי כדורים ורימונים שאמנו ידי רבים להשתמש בהם. הקריה הפכה לביטחון של ירושלים לכל המעשים שהיו אסורים לפי החוק המנדטורי. מובן מאילו שחלק ארי של העול בטיפול באנשים ובדאגה לארגון המחנות נפל על משקנו ועל חברי הקבוצה.

עשרות רבות של מפקדים שמלאו וממלאים עכשיו תפקידים ראשונים בדרגה בצבא ההגנה לישראל חניכי הקריה – לו יצאו משתיקתם האילמת ההרים האלה העטורים יערות עם עמדות הבטון שהוקמו בתוכם, הרי רבות יכלו לספר על כל אחד מהמפקדים האלה, על ניצחונותיו וכישלונותיו, על מעשי הקונדס שלהם.

*

במלחמה הנוכחית לא היינו יחידים ובודדים במערכה. כל נקודה באשר היא שם הראתה מעשי גבורה למופת. היו כאלה שהתפרסמו ברבים והיו גם כאלה שעל אף עמידתם במערכה הקשה ושרותם כמרכז לפעולות הצבא, לא הגיעו אפילו לציון. והנה שוב זכתה נקודתנו למלא תפקיד מיוחד במינו.

הפעם התפקיד העיקרי לא היה רק בהגנת הנקודה, אם כי זה כשלעצמו אינו מן הדברים הפחותים. אולם בעיקר שמשנו בסיס יסודי להגנה על ירושלים ועל הדרך אליה.

מה היו התפקידים שהוטלו עלינו במערכה הנוכחית?

א. ההגנה על הנקודה: כבר בימים הראשונים של המהומות העלינו את אנשינו על ההרים. נאלצנו לעשות את זאת ללא כל עזרה ועידוד. נשכנו בבשרינו וקיימנו את החגורה של המשמרות סביב יישובנו. יום יום ולילה לילה, בגשם ובקור עלו אנשינו על הרכסים. הרבה חודשים לפני החמרת המצב תפסנו את העמדות ולא שחררנו מעול זה צעיר וזקן. בניגוד למה שהיה בימי המאורעות של 1936, לא מצאנו הפעם אוזן קשבת אצל הממונים עלינו בירושלים, אצל אלה שגדלו וחונכו לתפקידיהם האחראיים בקרייתנו. קל להבין את מצבינו, אם אציין, שלא גדלנו כמעט מאז 1936 במספר החברים. רבים הזדקנו במשך עשר שנים אלו, בציד היינו יותר דלים מאז, כי נלקחו מאתנו 40 רובים של חייל הנוטרים והתפקידים גדלו לעין ערוך, בייחוד בגלל עמידתנו על ארצי הדרוך ירושלמי. לא עמדה לנו זכות נעורינו, לא נענינו אף במשהו בקשר לציד, אם כי באמצעותנו ובטיפולינו העברנו כמיות גדולות של ציד למרכז.

ב. הטיפול בשיירות: כל שיירה שפרצה את הדרך הגיעה לקרית ענבים. כאן הייתה כעין תחנה מרכזית, בה ניתנה העזרה הראשונה לפצועים, בה תוקנו הנזקים שנגרמו למכוניות.

ג. בסיסי צבא: זו הייתה עבודת נמלים ממושכת ומייגעת לשרת את המנגנון העצום של המחנה העצום שהיה אתנו. בין אם זה היה בהתחלה רק פלוגה של מאה איש עם כל בעיותיה, כמו עזרה בנשק ובציוד המעט שהיה אז ברשותנו. שתוף פעולה של אנשינו במקרים קשים, ובין בזמנים שהיו אתנו 800

חיילים. דאגנו למים שחסרו, התחלקנו עם הצבא עם הכמות הזעומה של מים שעמדה לרשותנו. דאגנו לאוכל ולשיכון, לבית חולים, לטיפול בפצועים ואף במתים.

עברה שנה. רק שנה אחת מבדילה בין הימים ההם והיום. כל אלה אשר היו בנקודה ונשארו בחיים לא ישכחו לעולם את החודשים האלה לפני המצור ובזמנו. לעולם נזכור איך הוצאו הילדים ביום נפילת הרדאר, כשסכנת החדירה של הערבים נראתה ממשית מאוד, איך הוצאנו את מחצית הפרות לירושלים כדי לשמור על המלאי הקטן של מים (כל הפרות האלה התייבשו וחוסלו), איך מתוך שתיקה הסכימו כל הנשים (60 במספר), להישאר במקום כדי לטפל בחיילים (עם הילדים נסעו רק המטפלות וכמה חברות וותיקות), איך קצרנו ירק פרא כדי להאכיל את שרידי הרפת, איך השגנו גרעינים לעופות כדי שיהיו לנו ביצים לאכילה, איך יום יום הייתה נוסעת המכונית שלנו העירה עם מעט התוצרת. אף יום אחד היא לא החסירה בנסיעה, גם אם לא הייתה כל תנועה והכביש היה מופגז.

מה גדול היה המאמץ לבשל בשביל למעלה מאלף איש ללא חשמל ודלק. נאלצנו לדאוג לחפירות ושוחות בשביל אנשינו. היינו על הר הסנטוריום והמזבח ללא עמדות הגנה וחפירות, מופקרים להפגזות ולשריפות של היער, כיוון שזכות קדימה הייתה לחזית ולא לאנשי קבוצה שבחזית ובשום אופן לא הספיקו הכוחות לשני התפקידים גם יחד. אף על פי כן עמדנו מתוך ההכרה והחובה שהטילה עלינו עצם העובדה של היותנו חברי הקבוצה אשר הגורל הטיל עליה לעמוד בשערי ירושלים. יהיה זה קוריוז אם אציין, שאף הדאגה לארגון העזרה הראשונה לפצועי השיירות הייתה בהתחלה מוטלת על צווארנו. מובן עם התפתחות המלחמה, לאחר כמה חודשים נוצר בית חולים במקום אשר הקל עלינו את התפקיד הזה.

כרענו תחת עומס העול. רבים התהלכו כצללים מתוך עייפות של יום ארוך בכל השטחים. נשארו לבדנו בעול השמירות בעמדות, היציאה למשלטים, העבודה במשק ללא מנוחה וללא הפסקה.

*

כיום גאים אנו על כך שיכולנו ועמדנו במבחן. דילגנו על רגעים קשים וראינו את עיקר המטרה לפנינו.

הוכרזה ההפוגה הראשונה. העייפות הייתה כללית. החיילים שהיו אתנו 3 – 4 חודשים רצופים ללא חופש ומנוחה השתוקקו לרדת לשפלה ולהחליף כוח. כשניתנה הוראה אחרי התחלת ההפוגה לרדת לשפלה קל לתאר את התמונה. רוכזו עשרות מכוניות, כל הרכוש השייך לצבא נארו. היה רושם כאילו נגמרה המלחמה וכל אחד רץ הביתה. לנו היה הרושם שהמקום נשכח. שכחו את יחסי האיבה של הכפרים הערבים השכנים אלינו לאחר כל הקרבות – ואז רק הכפר קסטל היה בידנו – יתר הכפרים לטשו עין לנקמה ולתגובה. כל הסביבה ידעה שכל הרעה באה עליהם רק מאנשי הקבוצה. קיבלנו הוראה יבשה שמעכשיו עלינו להגביר את השמירה ולקבל על עצמנו את האחריות בעד המשלטים הגובלים עם הלגיון הערבי. בזמן הירידה לשפלה לקחו אתם את כל הנשק והציוד. עד היום לא אבין מה קרה אז. שלושה ימים לפני כן פרצו 170 בחורים ברגל מחולדה וכל אחד הביא איתו פגז אחד של 3 אינטש. הג'יפים הצליחו להעביר בלילות בדרך בורמה כדורים ותחמושת אחרת. לפתע הוחזר כל זה לשפלה ואותנו השאירו ללא תחמושת ובלי מקלעים. רק לאחר בקשה נמרצת מצד משלחת הקבוצה, השאירו לנו קצת נשק.

ושבו הגלגל חוזר. אותם התפקידים, אותו העול והאחריות פחות אנשים ובלי זרבה של צבא במקום.

הצבא הולך ומתרחב, אלפים רבים נוספו, הגדודים גדלו, אבל גדוד "הקבוצה" הולך ומצטמצם, הולך ופוחת. קודם כל על ידי נפילת החברים במערכה ואחר כך על ידי החלשת החברים מהתאמצות בלתי פוסקת, עד לידי יציאה מהשורה בגלל עייפות, על ידי עזיבת כל הזמנים, על ידי התגייסות של חלק מהנוער לשורות הצבא הסדיר, על גדוד "הקבוצה" להמשיך כמקודם בהחזקת המשק ובשיקומו, בשמירה על המשלטים ובמילוי כל יתר הצווים שהם צורך השעה. זה הוא המשק הקבוצתי שהגורל הטיל עליו את התפקיד הלאומי להישמע לפקודות לפי הפתגם "נעשה ונשמע". בזה גדול גם כוחנו. האחריות מחשלת אותנו ונותנת לנו אומץ לעמוד במבחן, ועל כן יקרים לנו אלה אשר נפלו בגללה, לכבודה וקדושתה. אליעזר, גדעון, יוסף, זוזיה, ושלום. ועל כן יקרים אלה הממשיכים את דרכם בחיים.

יצחק בן אברהם

מתוך יומן מפקד האזור יצחק בן-אברהם (פלדבליט)

20.7.1948 – 10.12.1947

- 10 לדצמבר 1947 - עזבתי את עבודת השדה והתחלתי בהסדרת השמירה והאימונים.
- 23.12.1947 הותקפו בחורים ביער של שער הגאי. שחור נהרג ולקחו ממנו רובה. אחד מהחברה נפצע.
- 26.12.1947 יריות על יד אבו-ג'ורג'. נהרגו הנס ביט ובנו של סילבר. עבדתי בהקמת העמדה המזרחית. באו מגויסים – 55 איש. האחראי גדעון.
- 27.12.1947 אתמול הותקפה קשות שיירה להר-טוב. נהרגו ארבעה. הלילה הוגברה שמירה סביב לאזור. הוחלט סופית להקים בנין בקובבה על יד המגדל או לסדר שיכון מתאים בתחנת רחובות. (בקובבה על יד נס ציונה נמצא שטח אדמה המעובד באופן אינטנסיבי על ידי קבוצתנו).
- 30.12.1947 הייתי 3 ימים בקובבה ובתל-אביב. הקמת העמדות טרם נסתיימה וכמעט לא הייתה התקדמות בבניית הביצורים.
- 1.1.1948 הבאתי שני זרקורים. בלילות שומעים יריות מנשק אוטומטי בסביבה.
- 9.1.1948 ירו על השיירה לפנות ערב. בשיירה זו נסעו עובדי קובבה.
- 11.1.1948 עברתי עם זוזיה ומוטקה את הסנטוריום, כדי לקבוע את סדרי השמירה. החלטנו להרים את העמדה. (סנטוריום – זוהי שם העמדה הנמצאת בראש ההר, מצד צפון – מזרח, אשר לרגליו נמצאת הנקודה).
- 14.1.1948 לא קרו שם דברים מיוחדים אצלנו, אם כי בכל רחבי הארץ קרו וקורים הרבה מקרים. יוסף מקוביבה כותב שהמצב שם מתוח ודורש תוספת ציוד. אומרים שירו על המגדל יריות ניסיון, כדי לבחון אם שומרים שם עדיין או לא. היום או אתמול בוצעה התקפה חזקה על גוש עציון. השתתפו מאות ערבים ונחלו מפלה גדולה. יותר ממאה נהרגו ואותו מספר נפצעו.
- 15.1.1948 היום נהרג חבר מנווה אילן. הערבים סדרו מארב ובבואו לעזרה הוא נרצח. נלקחו ממנו הרובה והפרידות.
- 16.1.1948 נודע היום על האסון הגדול. 35 חברי "הגנה" נסו לפרוץ ולהגיע לכפר עציון לעזרה. כולם נרצחו. כנראה הם נתקלו במארב ובמחסום אש קשה ונפלו לא רחוק ממטרתם – כפר עציון.
- 18.1.1948 היום הותקפו המכוניות שלנו כשנסעו לירושלים. נסעו המכוניות שלנו ושל מעלה החמישה ושתי מכוניות קטנות עם חברינו עובדי "תנובה" נהרגו אליעזר ברסקי, אלטר חבר מעלה החמישה ונפצעו ארבעה חברים ממעלה החמישה, ביניהם חיים ברודצן, נפצע עמנואל מנוער ה'.

- התחילו היום לטפל בעמדה על הסנטוריום. עקרו הרבה עצים. אנו מתכוננים להקים עוד קומה אחת
- 19.1.1948 המשיכו בעקירת עצים בסביבת הסנטוריום. קבלנו שיעור שני במכשיר לכיוון. היום מת הפצוע השני מאלה שנפצעו אתמול במכונית של מעלה החמישה.
- 20.1.1948 המאורעות מתפתחים במהירות הבזק. הסביבה שלנו גם כן נסחבת למעגל. ישנן שמועות על הכנות רציניות מצד שכנינו. אני חושב שהשכנים ילכו בשיטה: ריכוז כוח גדול במקום אחד.
- ההתחלה הייתה בעיר העתיקה, בגוש עציון ויש לחשוב שבתור – יתר המקומות המבודדים. מצב הביטחון שלנו קשה: א. חסר נשק וציוד. ב. חסרים אנשים. יש הכרח לעלות לסנטוריום, לקריה במזרח ועל יד הכביש. בשביל זה דרושים לפחות 35 איש נוסף לעמדות פנים – והם אינם. היום התחילו בשמירה על הסנטוריום. ("קריה" זהו שם הגבעה הרמה בצד דרומי – מערבי המפרידה בין הקבוצה ובין הכביש הראשי), הרחבנו גם את רשת השמירה בנקודה והתחילו לשמור בקצה הלול במזרח עם לינה במקום.
- 21.1.1948 בליל שלישי נורו כמה יריות על ידי השומר על יד הצריפים מתוך חשד של תנועה קלה. ממשיכים לשמור על הסנטוריום ושוב השתתפו רק אנשינו. גם היום היו יריות על השיירות בדרכים.
- 22.1.1948 היום הותקפה שיירה מירושלים. נהרג חבר דגניה ב' ונפצעו שניים. שלחנו עזרה דחופה. יריות נשמעו מכל הצדדים. קמה בהלה ומאנשים הוצאו לעמדות. היה זה תמרון שהראה את הליקויים וחוסר הארגון ביום. אנשים רצו לכביש ומקומם לא היה שם. כמו כן קשה להשתלט על הבנות והחברות. העלינו אנשים על המזבח.
- 23.1.1948 הוזמנתי העירה בקשר לתוכנית הטלפונים. כפי שמתברר נקבל חוטי תיל וברזל בשביל קילומטר וחצי גדר. ביחס ליתר הדברים לא העליתי שום דבר.
- 25.1.1948 היום נהרגו 9 החברי היחידה ואחד מהנוטרים. עוד מהבוקר נודע שעומדים להתקיף את המכוניות על הקסטל. הוצאו 2 כיתות ואחר כך שלישית. הם הגיעו עד החרוב ונתקלו מקרוב עם השכנים. הצבא הגיע מהכביש ופתח באש, כנראה גם על היחידות שלנו. הקשר האל-חוטי נפסק תיכף. מצדנו הוגשה עזרה מכסימלית. בערב נסעו לאסוף את הפצועים. השתתפו אנשינו. בגלל האש נשארו האלונקות ונהרג נוטר.
- 26.1.1948 עוד מהבוקר נמסר למשטרה לאסוף את הגויות. רק בשעה 3 הגיע אלינו הקצין ולקח מאתנו נוטרים ומכונית והביאו את הגופות. הן סודרו בתוך הכיתות של בית הספר.
- 27.2.1948 היום התקיימה ההלוויה של עשרת ההרוגים. לא קרו שום מקרים מיוחדים. ביקר אותנו היום י. (מפקד מחוז ירושלים). סוכם, שתשלח אלינו מחלקה של חי"ש, עלינו יהיה לתת לפחות אדם אחד

שיטפל בהם. היום הודיעו לנו שייקחו מאתנו את כל הציוד השייך לעיר. הודעה זו פגעה בנו מאוד. יילקח מאתנו מחצית הנשק הפעיל ביותר: שני ברנים ומרגמה של 3 אינטש. סוכם שעלינו לדרוש מכונית משוריינת לסביבה. ועזרה בביצורים.

28.1.1948 הלילה הגיעו 15 איש למעלה החמישה. תפקידם כנראה פעולה חד - פעמית. מדאיגה אותי במיוחד "הקריה". בסנטורים נמצאים 24 שעות, אבל עלינו להעלות אנשים ל"מזבח" ול"קריה". אני חושש שיפציצו את כל שלוש העמדות. ב"קריה" אם לא נצא לשמירה או לסורים ולשם זה אין לנו אנשים. בהפצצת העמדות יהיה כישלון פוליטי וכישלון הגנתי, משם שלא יהיה לנו איפה לשמור. יש הכרח להוציא מדי ערב כיתת סיור. (ה"מזבח" - זהו שם ההר - הגובל עם הנקודה מצד דרום-מזרח).

29.1.1948 היום הגביהו את המעקה על עמדת הסנטורים. בדרך כלל לא קרו דברים הראויים לציון מיוחד. קיימת מתיחות רגילה והרגשה של שקט לפני הסערה. ידוע שהסביבה מתכוננת באופן רציני להתקיף אותנו. הלילה הפציצו את הבית ממול מפעל המים בסריס. לפני שבועיים רציני לשכנע את הממונים שעלינו לתפוס את הבית ולנצלו כמשלט על הכביש. אמנם ניתנה הוראה לעלות ולבסוף הדבר נדחה עד שהפסדנו את הבית ואת המשלט. התחלנו להעלות אנשים מזרחית לסנדלריה. באופן כזה מוציאים מדי לילה אנשים לעמדות: 7 - לסנטורים, 6 - מזרחית - ללול 3 - מזרחית - לסנדלריה, 8 - כיתת פל"ם ללינה מרוכזת. חוץ לזאת - 5 - עמדות לשמירה ותורנות של כל החברים למשך 4 שעות בלילה.

30.1.1948 אחרי נפילת העשרה השתרר מצב רוח קשה ואין יוצאים. גדעון ממשיך בהדרכת אנשיו. הערב הותקפה שיירה על יד סריס. שתי מכוניות התקלקלו. יתר השיירה הגיעה לירושלים. לנווה-אילן לא הועברה עדיין תוספת אנשים, אם כי על כך החליטו כבר מזמן.

1.2.1948 הלילה פוצצה העמדה בנחלת יצחק מעבר לכביש. ההתפוצצות הייתה חזקה. בבוקר נראו 10 ערבים מזוינים מסתדרים על הרכס מול הסנטורים. אחר כך נראו ערבים מסתדרים על הקסטל, כנראה לתקוף את השיירות. הערבים מולנו נראו ברור. עכבתי את פתיחת האש מצד האנשים שלנו וגם מצד אנשים החונים בקרבתנו. כוונתי הייתה לא להיות הראשון בפתיחת אש. רציתי למנוע יריות צלפים לנקודה.

2.2.1948 הלילה פוצצה העמדה על הקסטל בקרבת מחצבת סובא.

3.2.1948 לא קרו שום מקרים מיוחדים. הסביבה עדיין לא מסודרת. גם הלילה

נשמעה התפוצצות מכיוון סובא. עדיין לא ידוע מה היה. בנחלת יצחק לנו הלילה 12 איש. שוחחתי עם רבין (מפקד הפלמ"ח). הוברר לי שלעזרת המקום לא נשארו לו אנשים. גם הרכוש שנשאר בידי

גדעון הוא אפסי.

4.2.1948 מידי לילה שומעים התפוצצויות. הלילה נשמעו יריות מנשק אוטומטי בכפר אבו-גוש.

כנראה הייתה זאת התנגשות פנימית. סיירתי עם הממונים על החי"ש. פניתי לעזרה לאנשים ולא העליתי שום דבר. שוחחתי שוב עם רבין והוברר לי שמאנשיו לא יוכל לתת לי עזרה. הם כולם מיועדים לכביש.

8.2.1948 הייתי בירושלים. הסברתי לי את ה"מצבה" והתקן. זה היה היום האחרון לכהונתו של י. נוכח בפגישה גם המפקד החדש ד. ש. זו הפעם הראשונה הסברתי את שאלותינו. א) הנחיצות באנשים לשמירה. ב). הצורך בעזרה לביצורים. ג). המצב בציד. אבל עם החילופים בתפקידים ספק אם הדברים נקלטו כראוי.

8.2.1948 הייתי בתל-אביב. נסעתי בקשר עם עניני השמירה. לא פעלתי כמעט כלום.

11.2.1948 הערב הגיעו אנשים לעזרה. סידורם עלה לנו בקושי. אולם בלילה נתקבלה הוראה להחזיר אותם.

14.2.1948 הייתי בעיר ביחד עם שלמה בעניין הביצורים. הוספנו לרשימה כמה דברים הכרחיים: ביצור הצריפים, שדה תעופה, תוספת של חוטים, מיקוש, טלפון, תאורה, גנרטור, עמדות ביטון, עמדות עפר וחיבור בין העמדות. בשבת נפצע רבין. בשומון מנווה-אילן. הוא נורה על ידי שלושה ערבים. כפי שמוסרים הם מכפר עמור. עברו מכוניות של הצבא הבריטי היריות נפסקו. הוא קבל שריטה קטנה בחזה.

15.2.1948 ביררתי עם שלמה את תיאום העבודה. החלטנו להקים מחלקה. חצי מהעיר והחצי השני מחברינו ומחברי מעלה החמישה. טרם קבענו את מקום חנייתה. החלטנו גם על רכישה משותפת. יצקנו את העמדה על יד בית הקברות עד התקרה. באם היא תיגמר נוכל להקטין את מספר השומרים ונוכל לחשוב על העמדות ב"קריה".

16.2.1948 עברתי עם שלמה את העמדות במשק. כדאי לתפוס לעת עתה עמדה אחת ב"קריה".

20.2.1948 הערב בשעה 8.30 נשמעה התפוצצות חזקה מהכביש. הופצץ המכון של הבאר שלנו. קול ההתפוצצות היה חזק. ההדף גרם לשבירת מספר מנורות בחדרים ואף גם בסנטורים. חשבתי שזו התחלת הפצצה במרגמות על משקנו. האנשים הגיעו לעמדות תוך זמן קצר והארגון עלה יפה. באותו לילה הגבנו על המעשה והפצצנו את המעיין של בית נקובה. למעיין נגרם נזק רב. בפעולה השתתפו: שתי כיתות של גדעון וכיתת פל"ם. הוכנסו 25 ק"ג חומר נפץ לתוך המעיין.

21.2.1948 בקרו אותנו השכנים מבית נקובה ודברו על שלום בינינו. שוב הדגשנו וחזרנו שפנינו לשלום אבל על חבלה נענה בחבלה.

1948.3.2. הייתי בעיר. הגשתי הצעה של תכנית הביצורים.

1948.2.24 ישנן שמועות שאנשי השלטון הבריטי ייסעו בדרך רמאללה – לטרון ואז כל הדרך יפו – ירושלים תישאר בידי הפורעים.

1948.2.25 היום היה יום קשה לתנועה בכביש. הותקפה שיירת מכוניות משא בין סריס ונווה-אילן.

ההתקפה הייתה פתאומית וקשה. היו מכוניות שלא הספיקו לסגור את השריון של הרדיאטור.

נהרגו שניים ונפצעו 13 מהם כמה אנשים קשה מאוד. כל הפצועים הובאו הנה יחד עם כל השיירה. זו הפעם הראשונה שקריית ענבים הפכה לתחנה מרכזית לעזרה ראשונה. הפצועים נחבשו והועברו לחדרי החברים הסמוכים. אחר-כך יצאו עם המשוריינים על הכביש. שתי מכוניות נשרפו אולם את היתר הצליחו להציל ולהביא לקריית ענבים.

1948.2.29 גם היום הותקפה השיירה. כנראה שהערבים החליטו להפסיק את התחבורה. לעת עתה איננו מוכנים להפסקת ההתקפות. צריך לשם זה להכפיל את הכוח ובעיקר דרושים משוריינים. העזרה שהוגשה לא הספיקה. נהרגו שלושה אנשים בתוך המשוריינים. הכדורים חדרו דרך הגגות, היות והגגות פתוחים. שניים מהם נקברו בבית העלמין שלנו.

1948.3.1 שוב היה יום קשה לתחבורה. מנוה-אילן ראו איך ערבים מסריס בונים עמדות. יצאו לשטח והקרב נמשך משעה 12 בצהרים עד שעה 8 בערב. נפצעו 5 בחורים ושלושה נעדרו, ובערב נודע שהם נהרגו. החוליה יצאה מהמשוריין על מנת להרוס עמדות ונתקעה באמצע. האש הייתה חזקה וכנראה השתתפו הרבה ערבים שהתבצרו בעמדותיהם. את ההרוגים הביאו רק בשעה 3.30 אחר חצות. הגופות נסחבו לתוך השטח הערבי 100 מטר מהכביש.

1948.3.3 שוב הותקפה השיירה בשער הגיא ולפני סריס. העמידו מחסומים לפני סריס. בהתקפה נפגעו רוב האוטומובילים אולם כולם נסחבו לירושלים, פרט למכונית אחת שהשאירו בדרך וקרוב לוודאי שנשרפה. הייתי בעיר בקשר עם העזרה הראשונה. סוכם לסדר שולחן ניתוחים ולשלוח הנה רופא מנתח.

1948.3.3 במהלך השיירות מירושלים לתל-אביב חל שינוי מה. "אגד" הפסיק לגמרי את נסיעותיו.

אומרים שהם משריינים גם את הגגות של המכוניות. מכוניות משא אמנם נוסעות, אבל לאט, לאט מוציאים את הבלתי משוריינים מהשימוש. 16 בחורים נהרגו בסביבות עטרות.

1948.3.5 הייתי בעיר בקשר עם המשך הטיפול בביצורים. האנשים שבמקרה מטפלים בבעיית ביצורים תופסים את השאלה מתוך גישה משרדית. המטרה היא לא לקדם את הביצורים, אלא איך לפטור אותי ב"לך ושוב". לא נראית כל פעילות ושום ערות למצב.

1948.3.7 נמשך שקט יחסי. יתכן שהשקט בגלל מזג האוויר הגשום.

- 8.3.1948 הגשם נמשך והשקט נמשך. היום התהפך משוריין החטיבה על יד ליפתא. מהשמועות המגיעות אלינו מתברר שהמצב הולך ומחמיר. מספרים מפי קצין ערבי שהיה בקולוניה כי הערבים מתכוננים לקבל את תחנת המשטרה באבו-גוש ולתפוס את המשלט של המנזר על ראש ההר בכפר. את המנזר למטה הם חושבים להפוך לבית חולים. הם רוצים להפסיק את הפגיעות בבודדים ולהכריז מלחמה ממש על היהודים. כוח הערבים עלה בשבועיים האחרונים בהרבה. לפני 3 שבועות כוחותינו היו שווים אתם, אולם עכשיו ידנו על התחנות. בכל אופן בסביבה שלנו.
- 9.3.1948 נסעתי העירה בקשר עם עניני הביצורים. היו לי חילופי דברים חריפים עם הממונים. ירושלים מפגרת מאוד ביחס לאזורים אחרים בארץ.
- 10.3.1948 הלילה יצאו אנשי גדעון ליער ומפאת הגשם חזרו.
- 11.3.1948 הבוקר היו שמועות שבדרך ישנם מוקשים. יצאה שיירה של שש מכוניות משורינות. בשעה 12 הגיעו לקריה ורק אחר כך נסעו לחולדה להמשיך בליווי השירה לירושלים.
- 14.3.1948 הייתי בעיר שוב בקשר עם עניני הביצורים. החדרנו את ההכרה שיש צורך להזדרז. הגשתי הצעות ברורות ודרשתי למסור את כל העבודות ל"סולל בונה" ביום החמישי שבוע זה.
- 16.3.1948 הלילה יצאו לפעולה לקסטל – גדעון נפל. הוא היה בין הראשונים להסתערות. כולם נסוגו. לכפר כמעט לא נגרמו נזקים רציניים.
- 17.3.1948 האבל כבד. אין תמורה לאבדה בשביל ההורים, המשק ו"ההגנה". ההלוויה נדחתה למחר בכדי לחכות לכן-ציון שצריך להגיע מתל-אביב.
- 18.3.1948 לא קרו שום מקרים מיוחדים. אין כל מלאי לפרודוקטים. עוד לפני חודשיים הצעתי לקבוע מנת ברזל, להנהיג קימוצים ולדאוג ליום המחרת. אצלנו יש מלאי לימים ספורים. בשביל הפרות אין לגמרי מלאי. צריך להעביר את העגלות לקובבה.
- 19.3.1948 היום ביקרה אותנו וועדה לקביעת הביצורים. הפעם הביקור היה יסודי. נקבעו דברים נחוצים וחשובים: א) 3 מקלטים (2 בצריפים ואחד על-יד בנין טיפול הילדים. ב). חיזוק העמדות הקיימות ותוספת חדשות. ג) תכנית לגידור. באם יוציאו את העבודות לפועל בזמן הרי יהיה זה דבר גדול.
- 20.3.1948 היום הותקפה מוצא עילית, סובא וארזה. נהרגו 3 אנשים, ביניהם תפוחי. הסביבה לגמרי לא מאורגנת. לא היה לנו כל קשר עם מוצא. רק למחרת נודעו לנו הפרטים.
- 21.3.1948 היום הייתה התקפה קשה ורצינית על הכביש ליד סריס. הרבה ערבים התפרסו על פני הרכסים והאנשים ראו אותם להסתדר. אוטו ביצים נשרף כנראה הוא נדלק על ידי הכדורים. שני בחורים מתל-יוסף וחפצי-בה נשרפו חיים עם המכונית. המשטרה הביאה אלינו את הגופות שרופות

הגופות התכווצו. נפצעו גם שני מלווים. שניהם לא קשה.

22.3.1948 בקרבנו לא קרה דבר, אולם היה יום קשה בהרוגים בארץ, בעיקר בדרום. כתבתי מכתב לעציוני ודרשתי להעביר את "השחורה" ועזרה דחופה של 10 אנשים. הביצורים לעת עתה לא מתקדמים. מתעסקים רק בהכנות לקבלת פועלים שישלחו מטעם "סולל בונה". בקשר עם התחלת החום מחמירה שאלת התחבורה. המכוניות מתחממות בגלל השריון. שאלת ההספקה לחברים ולבהמות מחמירה. קשה להניע את החברים הנושאים באחריות של המשק שיעשו דברים יוצאים מהכלל. בכדי להבטיח מלאי מינימאלי יש להכריז על מנת רעב ובלבד שהמלאי הקיים יספיק לעוד כמה ימים.

23.3.1948 בקרבנו עבר היום בשקט. כנראה גרם לכך מזג האוויר הגשום. אולם בהר-טוב הייתה התקפה רצינית מצד הערבים. כנראה מתוך כוונה למחוק את הנקודה. התחבורה לירושלים כמעט נפסקה. אמנם נוסעת שיירה פעם ביום והנסיעה לוקחת כמעט יומיים. נוסעים דרך חולדה – נען הבוץ גדול. כל מכונית נסחבת על ידי טרקטורים. עדיין לא התחילו בביצורים. מהעיר אין כל תשובה. היום החלטתי לארגן את האזור מחדש על יסוד של קטעים. חלוקה זו תקל עלי את התפקיד בזמן הפעולה.

24.3.1948 היום הותקפה השיירה מתל-אביב. הופעל מוקש שהעיף משוריין ושני האנשים שהיו בו נהרגו. בבור שנוצר על ידי המוקש נפל אוטו משא גדול. אוטו שלישי משוריין ניסה לחזור ונעמד בדרך ברוחב הכביש. באופן כזה נחסמה הדרך. 14 מכוניות נשרפו על מטענן. מכוניות רבות חזרו לחולדה. היו 3 הרוגים וכמה פצועים קל. בשיירה היו שתי מכוניות שלנו ושל מעלה החמישה. למכוניות הללו שלום.

25.3.1948 לאחר ההתקפה אתמול הגיעה בכל זאת שיירה שנייה מתל-אביב – 45 מכוניות. הגיעה עזרה לחטיבה החונה אצלנו.

26.3.1948 נסעתי העירה לדרוש עזרה, אף מועטה באנשים להגנת האזור. אנו כורעים תחת עומס השמירה הובטחה לי עזרה בנידון זה. וביום הראשון אקבל תשובה. אליהו פינקילשטיין האחראי בעד ביצוע הביצורים נהרג. כרמלי נפצע ושוב בא עיכוב בביצוע הביצורים.

27.3.1948 התקיימה ישיבה משותפת עם מעלה החמישה ונווה-אילן. סוכם:

1. להנהיג קימוצים באוכל.

2. לסדר פיקוח ציבורי על המצרכים.

3. להנהיג תחבורה משותפת.

4. להוציא מאתנו 2/3 מהעדר.

(5). להתכונן במרץ לפינוי הילדים והבלתי לוחמים.

28.3.1948 אנשי השיירה לכפר עציון נלחמו עד החשכה אתמול כמעט ללא תקווה לפרוץ להם דרך.

היה הכרח להסכים לתנאים של הממשל. יותר נכון של הערבים – הבטחות חיים תמורת הנשק והרכוש. נהרגו 12 ונפצעו 35. חלק מהשיירה חזר לכפר עציון ונשאר שם וייתרם הגיעו לירושלים אמש בשעה תשע בערב. בשיירה היו 35 מכוניות משא, 20 משוריינים ו- 5 אוטובוסים של "אגד". ירשם הקרב כקרב גבורה וכבוד ללוחמים, אם כי היה הפסד עצום ברכוש ובציוד שאין להחליפו.

29.3.1948 מיום שישי אין תחבורה מתל-אביב. היום בפעם האשונה שהחלטנו לא לנסוע בקו ירושלים בבוקר. בערב יצאו המכוניות לירושלים. העבירו גם פרות למכירה. מכירה זו קשורה עם התחלת החיסול. ביחס לרכישה צריך לדעתי לעשות הכול כדי לרכוש תחמושת.

30.3.1948 הבוקר הגיעו החברים שהשתתפו בשיירה לכפר עציון. קבלנו אותם בחדר האוכל. קידמתי את פניהם בדברי עידוד קצרים. בצהריים סדרנו להם ארוחה חגיגית עם יין. קבלת פנים זו ותשומת לב המיוחדת מצד קבוצתנו עודדו אותם קצת. הם הגיעו בשתי מכוניות של "אגד" ובליווי של שני משוריינים.

31.3.1948 מהבוקר חיכו לבוא השיירה. היא הייתה צריכה לצאת בשעה 7 בבוקר מחולדה. בלילה הגיעו 200 איש להרים של הר-טוב כדי להבטיח את השיירה ובשיירה עצמה היו עוד 150 - סך הכול 350. השיירה נתקעה בכוח והותקפה על ידי הלגיון. 4 מכוניות נשרפו. יש פצועים. 17 איש נעדרים. השיירה חזרה לחולדה. האנשים בשטח גם כן הותקפו והתפתח קרב במשך 3 - 4 שעות תוך נסיגה. הם הגיעו לנווה אילן בשעה 7.30 בערב. אחד מת מפצעיו וארבעה נפצעו, מהם אחד קשה. את האנשים העבירו לבסיס רק למחרת. הפצוע מת ונקבר בקריה.

1.4.1948 היום נודע שמהנעדרים בחולדה נמצאו 10 הרוגים, נוסף לשניים שנהרגו במקום. שבעה עדיין חסרים. אנשי החטיבה הועברו אלינו. היום קבענו עם יעקב ושלמה שטח למגרש תעופה. המקום מתאים לתפקידו, אולם נמצא בשטח פתוח ודורש הבטחה. יעצתי לקבוע שטח פחות מתאים – רק מובטח. היום הופעל מוקש תחת המכונית של מעלה החמישה שחזרה מירושלים. מקום המוקש בין תחנת הקמח השרופה ובין הגשר של שטיינברג.

2.4.1948 עדיין אין כל שיירה מתל-אביב. באו חילופים בחטיבה במקום. בהתקפה על המחצבה בסובא נהרג אחד ונעדר אחד. הקרב התנהל על תפיסת שני משלטים על אדמה ערבית בסביבת המחצבה. בקרו אותנו מ"נמרוד" בקשר עם כוח האדם.

3.4.1948 הלילה בליל שישי כבשו את הקסטל. הכפר היה כמעט ריק מאנשים. אתמול והיום מתנהלים כל הזמן קרבות על מחצבת סובא. היריות אינן פוסקות.

1948.4.4 הבוקר הפציצו את הכביש בקרבת תחנת הדלק השרופה. גם אני הייתי בין הנוסעים לירושלים.

רק בשעה 12 חודשה התנועה. ההתקפות על הקסטל וסובא לא פוסקות. ישנן ידיעות שהערבים מרכזים כוח גדול כדי לכבוש בחזרה את הקסטל. לתפיסת הקסטל יש ערך רב, לא רק פוליטי, אלא אסטרטגי (משלט חשוב מאוד). חבל שלא מפוצצים את כל הבתים ולא מגדרים ומעבירים חשמל. באם שוב יפסידו את המשלט תהיה זאת אבדה קשה מאוד. גם מחצבת סובא תהיה בסכנה גדולה.

1948.5.4 הלילה נצלו את תכסיס ההפתעה והעבירו שיירה לירושלים מחולדה. זה שבועיים שלא הייתה

שיירה. המצב הולך ומחמיר. קיימת סכנה לנקודות ישוב הסמוכות. סובא המחצבה נעזבה וכל הרכוש עלה באש. הערבים כבשו את מוסד עליית הנוער במוצא והם שולטים על פרשת הדרכים בכביש מוצא. קולקל הכביש בין מוצא לירושלים. הערבים מתקיפים בכוחות גדולים את מוצא, ארזה וקסטל. צלפים ערבים התחילו לירות עלינו ועל הסנטוריום. כדורים חודרים למשק ופוגעים בקירות.

1948.6.4 ממוצא, ארזה וקסטל באות קריאות לעזרה. הסכנה גדולה ומתקרבת למקומות ישוב אלה.

לחטיבה הגיעו כוחות עזרה גדולים. עכשיו נמצאים בגוש שלנו (קריית ענבים ומעלה החמישה) 700 איש עם ציוד מספיק. החטיבה עומדת על כך שעליה להתרכז רק בתפקידי כיבוש ולא לפצל את אנשיה לשם עזרה בהגנה על מקומות ישוב. זה היום השני שאהו מלינים את כל חברינו בעמדות. האנשים עייפים והעצבנות מראה סימנים. לקחו מאתנו את המרגמה של 5 אינטש ובלעדיה קשה לראות את הגנת האזור.

1948.7.4 הערבים מתקיפים קשה את הקסטל, מוצא וארזה. עם קבלת הידיעה שגם אנו נותקף – העברנו

את הילדים לבית המבוצר ללינת לילה. מול עינינו בונים הערבים עמדות למרגמה על הרכס הרחוק מולנו. אין לקוות שנוכל לאגף אותם ולהוריד אותם מעמדותיהם כל עוד הלגיון הערבי חונה בעורף. כל החברים הוצאו לעמדות. על הסנטוריום נשלחה כתה מוגברת מהנבחרים. מחוסר אנשים פורק כמעט הפל"ם. לצריפים נשארו רק מ.כ. משלנו בתוספת של בלתי לוחמים. כל החברים לא עצמו עין. מראה החצר כמראה מחנה צבאי. מחלקה באה מהחזית ושנייה יוצאת. אני מתרוצץ מהבוקר עד הערב וגם הרבה שעות הלילה אני על הרגליים. אני עושה הכול כדי לעזור לחטיבה, אולם חסרים הרבה תנאים. בעיקר לא מסודר השיכון.

1948.8.4 הלילה עבר עלינו שוב מתוך עצבנות ומתיחות. היריות וההתפוצצויות על הקסטל היו נוראות.

הבתים רעדו אצלנו והד מכונות הירייה לא פסק אף לרגע. הערבים התקרבו לעמדותינו מרחק של מטרים אבל כל התקפותיהם נעצרו. בהתקפה זו נהרג עבדאל קדר חוסייני. גם הלילה הוצאו כל

חברינו לעמדות, מהמבוגרים ביותר ועד הנוער בגיל 17. ניכרת עייפות גדולה מאוד אצל החברים. גם עבודה וגם שמירה מאומצת כזו כמעט ולא תתיכן. מובן שהטענות הן קשות. ואולי גם לי אין סבלנות מספקת כדי להסביר. הרבה פעמים אני מצדיק את עמדת החבר, אולם אין באפשרותי לוותר. כאשר יש הכרח לצאת לעמדות.... מרחפת באוויר הצעה להוציא את הילדים הקטנים לירושלים אולם אני לא נוטה לכך. הוצאת הילדים לגמרי תהפוך את המקום למחנה צבא.

9.4.1948 הלילה הגיעה שיירה מירושלים. זו הראשונה במשך שלושה השבועות האחרונים. בשיירה זו הוצאנו את כל העגלות (40) לקובבה. קשה היה להחליט על כך כי הגיעו ידיעות שבדרך ישנם מחסומים והכביש מופצץ. אולם הידיעה שהממשל יפסיק את המים לקו ירושלים הכריע והחלטנו לסכן. לפי הידיעות הראשונות השיירה הגיעה לחולדה ולא נורו עליה שום יריות. שוב נוצלה ההפתעה. בנסיגה מהקסטל מאתמול אחרי הצהריים נהרגו הרבה מהמגינים. לעת עתה מספר הקורבנות הגיע ל – 30. ההר הותקף בכוחות עצומים. הלילה שוב כבשו בהסתערות את הקסטל בחזרה. הערבים לא הראו כמעט כל התנגדות. כנראה התקפת הערבים מאתמול הייתה מכוונת להוציא את הגויה של עבד אל קדר חוסייני אשר נהרג בהסתערות שלהם.

10.4.1948 מצב הביטחון ממשיך להיות קשה. ישנן שמועות שהערבים מתרכזים סביב הקסטל וגוש מוצא. ההתקפות על הקסטל קשות. כל הזמן יש צליפה על קרית ענבים. כדורים עוברים בשריקה בתוך חצר המשק. הלילה יצאו לפעולות עונשין לקולוניה והייתה הצלחה מלאה. כבשו את הכפר ללא אבדה. פוצצו הרבה בתים. אנשי הכפר ברחו ועזבו את הכול. ניצחון זה הציל את גוש מוצא והפגיעה מאוד את השכנים. הדרך פתוחה והנסיעה בטוחה.

11.4.1948 ממשיכים לנסוע לירושלים ללא הבטחה. הערבים עדיין המומים ולא מבינים איך קרה הדבר. מצב הרוח שלנו הוטב בהרבה. פעולת התגמול הייתה בזמנה ובמקומה.

12.4.1948 נעשו כל ההכנות ליציאה לפעולה בכיוון מערבה. אולם בשעה מאוחרת היציאה בוטלה בגלל הידיעה שתבוא שיירה מתל-אביב. מצב הרוחות שלנו הוטב בימים האחרונים. כיבוש קולוניה השפיע השפעה מכרעת על השכנים. מצב ההספקה בירושלים קשה.

13.4.1948 היום צריך להירשם כיום ניצחון כביר בפרוזדור ירושלים. הגיעה שיירה של 200 מכוניות מחולדה. נוסעות מכוניות קטנות, מכוניות משא לא משוריינות אנשים מעל גגות המכוניות, נוסעים הלך וחזור והכול כמעט ללא הבטחה. בירושלים הייתה שמחה כללית כביום הכרזת המדינה. אין לנבא מה יביא יום המחרת. אולם ניצחון זה ייתן שוב כוח להחזיק מעמד תקופה מסוימת. נמצאו עוד שתי גופות מקורבנות הקסטל הנמצאות בשטח עוד מיום החמישי שעבר. סך הכול עד היום – 35 קורבנות. באו 10 בחורים מחטיבת החי"ש לעזרה. האנשים חסרים עדיין אימון

מספיק.

- 14.4.1948 בדרך חולדה – ירושלים שורר שקט. מאתנו נוסעים העירה ללא ליווי. אף לקחנו כמה אנשים על המכונית למעלה. אחרי השיירה הגדולה חלה הפסקה ולא מובנת הסיבה. החשמל כבר לא מסודר אצלנו קרוב לשבועיים. היום יצאו פועלי העיר לתקן את הרשת.
- 15.4.1948 הלילה כבשו את הכפר סריס. ההתנגדות הייתה חלשה. אנשי הכפר עזבו את מגוריהם. נפצעו 3 אנשים מיריות צלפים. על ידי המשמר הבריטי במכון המים נזרקו כמה פגזים בכיוון לנווה-אילן. לא נגרמו כל אבדות. מוסיפה להגיע תגבורת. ישנם עכשיו לערך 800 איש, מהם אצלנו 420. הרעש בחדר האוכל גדול והעבודה במטבח קשה. נוסעים לירושלים ללא ליווי ואף על המכוניות למעלה. הערב אנו נהנים מחשמל מתוקן.
- 16.4.1948 הייתי בעיר בעניין הביצורים וקבלת חומרים. גם היום מתכוננים לצאת לפעולה. חבל שלא באות שיירות, המתעכבות בגלל הפעולות. הדרך לירושלים שקטה לגמרי. הרוחות שקטו לעת עתה וגם המתיחות נפסקה.
- 17.4.1948 הלילה עשו ניסיון להתקיף את סובא, אולם הייתה התנגדות חזקה. היו הרבה מחסומים בדרכים ויצאו מאוחר לפעולה, לכן שבו כלעומת שבאו. לא היו אבדות בנפש. הגיעו שמועות שהערבים מצד בית סוריק עובדים בקדחתנות כדי לסדר דרך בית סוריק – סובא.
- 18.4.1948 גם הלילה יצאו לסובא. התנהל קרב חזק מרחוק ומקרוב ולבסוף לא חדרו לכפר. לא היו כל אבדות. הד היריות וההתפוצצויות הרעיד את הבתים בקבוצה. יצאו גם למשלטים לפגוש שיירה.
- 21.4.1948 אחרי העייפות והפעולות סביב השיירה של אתמול – המחנה ישן היום. סיכום השיירה של אתמול: 6 הרוגים ונדמה לי שעוד 5 הועברו לירושלים מהגדוד החמישי. 6 מכוניות עם ציוד (אהלים, נעליים, בנזין ועוד), נשרפו על מטענם. קרוב ל – 50 פצועים מהם חלק ניכר די קשה. מוקדם היה לשלוח אנשים במכוניות פתוחות, שנית צריך היה לדאוג להבטחה יותר גדולה, כמו בפעם הקודמת.
- 22.4.1948 יצאו לפעולות רחבות היקף בכל הסביבה. המטרה הייתה שחרור הצד הצפוני של ירושלים כבשו את בית איקסא, אבל בנבי סמואל קבלנו מכה קשה. הצבא של הלגיון ירה והרג רבים. סך הכול יש 29 הרוגים ועוד 40 פצועים. חסרים עדיין עוד 9 איש. הגופות סודרו על העלייה הגדולה כדי לאפשר את הזיהוי. כל הגופות היו שלמות.
- 23.4.1948 היום עבר ללא מאורעות מיוחדים. שוב מתכוננים לפעולות בצפון ירושלים.
- 24.4.1948 שאלת הדלק והמים מחמירה. החלטנו: להקים כיריים ותנור לאפיה על עצים. לעשות את כל ההכנות לקראת ימים שלא יהיו מים. יש לנו דלק לכמה ימים. בנזין לגמרי אין.

- 25.4.1948 היום קברנו את כל חללי נבי סמואל. הובאו גם יתר הגופות שעדיין חסרו. סך הכול - 38. כולם נקברו בקבר אחים אחד. בקשר לביצורים ההתקדמות קטנה. מרוכזים עכשיו בעמדות על הסנטוריום. חפרו כמה עמדות, אולם זה רחוק משלמות.
- 26.4.1948 עובדים בטמפו בשדה התעופה.
- 27.4.1948 הלילה עבר בשקט גמור. ביחד עם זה ישנה מתיחות כללית. מחכים לפעולות. מגיעות שמועות על חסימת הדרך לתל-אביב. מדברים על מחסום לאורך 150 מטר
- 28.4.1948 הגדודים מתחלפים. שיירות מתל-אביב אין והמצב הולך ומחמיר, בעיקר בענייני הדלק. פתיחת הדרך תהיה הפעם יותר קשה, אם כי חושבים לפתחה מחר או מחרתיים.
- 29.4.1948 הימים עוברים מתוך שקט מדומה. הדרך לתל-אביב עדיין חסומה ונעשות הכנות לפתיחתה. המצב בירושלים נשאר כמקודם – מצב של צפייה. הממשל עומד לגמרי לצד הערבים. לולא זאת היינו מצליחים לשחרר את כל הנקודות הנצורות ואף את כל ירושלים.
- 1.5.1948 עושים את על ההכנות לסידור שיירה לתל-אביב. המצב בחומרי דלק חמור ביותר. פתיחת הדרך תהיה קשה מאוד.
- 2.5.1948 מצפים לבוא שיירה. דרושים כוחות גדולים מאוד לשם זה ובוודאי יהיו גם קורבנות. הערבים מרכזים כוחות גדולים בשטח זה. הם מתכוננים לתפוס את תחנת המים בסריס.
- 3.5.1948 אנשי הגדוד הרביעי חזרו מקטמון. התחילו להתארגן מחדש ולהתכונן לקראת הבאות. הביאו 7 גופות מהרוגי קטמון. אצלנו ממשיכים לעבוד בביצורים. גמרו את היציקה בסנטוריום, פרט לצריח ולרצפות.
- 4.5.1948 הביאו עוד שתי גופות מקטמון. בבית העלמין שלנו נקברו מקטמון 9 איש.
- 5.5.1948 שוב בקרה וועדה לביצורים. כולם מדברים על כך שיש לסיים את העבודה בזמן, אבל קמח אינם נותנים.... אין מלט. בסביבותינו יש מצב רוח של שקט לפני הסערה. התכוננתי הלילה להפגזה מתותחים שהועמדו על ידי הערבים בנבי-סמואל. נתתי הוראות איך להתנהג.
- 7.5.1948 הלילה יצאו לתפוס את המשלטים ולפתוח את הכביש תל-אביב – ירושלים החסום בכניסה לשער הגיא. ההכנות לקראת היציאה היו מרובות. רכזו את הגדודים 4, 5, ו- 6. כנראה קרה איחור ביציאה ונתנה פקודה לפנות בוקר לסגת. אם כי המשלטים היו בידנו, נסיגה פתאומית לא הייתה בתוכנית והפתיעה את כולנו. נדמה לי שהחמיצו את נשק ההפתעה, כי מחר בוודאי הערבים יחכו לנו ויפלו קורבנות שווא.
- 8.6.1948 הלילה יצאו הפעם השנייה לפעולה כדי לנקות את הכביש ממחסומים ולפתוח את הדרך. אולם הערבים חיכו ליוצאים ופגשו אותם באש חזקה. אחד נהרג וחמישה נפצעו. החליטו לחזור הביתה

ללא המשך. מצב הרוח בקשר לפתיחת הכביש די קשה. כולם מרגישים שאין ברירה וכי הכרח חיים הוא לפתוח את הדרך. היום עבדו כל החברים בביצורים. עבודה זו מתקדמת בקדחתנות ואנו רוצים לפחות לגמור את הקמת העמדות והמקלטים עד 15 לחודש זה.

9.5.1948 הייתי בעיר בעניין מלט לביצורים. הלילה בוודאי יצאו שוב למשלטים. מצב הרוח בירושלים קשה מאוד בקשר עם מחסור בדלק ההספקה. אמנם עדיין לא רעבים, אבל המצב בהספקה מחמיר.

10.5.1948 הקרב על בית מחסיר נמשך. הערבים התבצרו על אחד המשלטים החולש על הכפר. מתכוננים הלילה לפרוץ לכפר. בו בזמן מתנהל קרב מצד צפון של הכביש. הערבים קבלו תגבורת. התחנה בלטרון נמסרה לערבים. זה יוסיף קושי בשחרור הדרך לשיירות. היום עזבו האנגלים את משאבות המים. חברינו נכנסו למפעלים סריס ושער הגאי. ליסר תיווך בין היהודים ובין הערבים.

11.5.1948 הלילה כבשו אחרי קרב קשה את בית מחסיר. הקרב על תפיסת המשלטים נמשך. האנשים עייפים ואין רזרבה מספיקה להחלפה.

12.5.1948 כל הלילה עסקנו בהכנות לכיבוש הרדאר. איחרנו בריכוז ובארגון האנשים ולא פעלנו היום התחיל הפלמ"ח בהתקפה שנמשכה עד הערב ללא תוצאות. בערב חודשה ההתקפה. בשעה 2.30 כבשנו את הרדאר. על המשלטים הגיעו עד שער הגאי אולם אי אפשר להעביר שיירה כיוון שתחנת המשטרה בלטרון איננה בידנו. היו ניסיונות להסיע שיירות משני הכיוונים ונאלצנו לחזור. היום בפעם הראשונה הותקפנו בפגזים מתותחים. 2 מהם נפלו בתוך החצר. אחד על הכביש שלא התפוצץ, אחד על יד החרוב שלא התפוצץ. במעלה החמישה נפלו הרבה פגזים ונגרם נזק לרכוש.

13.5.1948 ככיבוש הרדאר השתתפו 32 מחברינו וחברי מעלה החמישה. נסעתי העירה לברר את שאלת החזקת הרדאר. אין להם כוחות ועלינו להמשיך בהחזקתו המצב בשער הגאי ממשיך להיות מעורפל. משלטים עוברים מיד ליד. ומדי פעם מתווספים פצועים אף הרוגים. החל מיום התחלת הפעולות בכיוון לשער הגאי ועד היום הובאו 15 הרוגים. אנו פשוט כורעים תחת העול טיפול בחיילים, במשק, שמירה, קבורת ההרוגים.

14.5.1948 גוש עציון נפל יש יותר ממאה הרוגים ו- 180 שבויים. על גורל האחרים עדיין לא ידוע. עטרת בוערת. בנווה יעקב מתנהלים קרבות. הרטוב פונתה. השאלה העיקרית כעת: שיירה לירושלים ותוספת ציוד כבד. מצב הרוח קשה. החברים מעוצבנים. רוצים להוציא את הילדים אולם החלטנו להשאירם. כל החברים עובדים בביצורים. העמדות כמעט מוכנות אולם חסרה הגנה בפני טנקים.

16.5.1948 הלילה שוב יצאו לדיר איוב כדי לעזור לשיירה צבאית לעבור. לא היה בנזין למכוניות

ומסרתי להם את חמשת הפחים האחרונים שהיו לנו. את המנזר ותחנת המשטרה בלטרון עזבו מחוסר כוחות. שום שיירה לא הגיעה מחולדה. המכוניות חזרו כלעומת שנסעו. האנשים עייפים עד מוות. המצב מחמיר מרגע לרגע. השאלה היא מי יתגבר תוך שבועיים הקרובים. הערבים משתמשים בשרמנים וטנקים אחרים.

17.5.1948 הלילה הגיעו קרוב ל – 40 מכוניות מחולדה לאחר הפסקה ארוכה מאוד. השיירה עברה מתוך קשיים יוצאים מהכלל דרך כפר אוריה וכביש הר טוב. רק בדרך נס לא נפגעו אנשינו. השיירה הביאה נשק. אנו עוסקים בביצורים והמחשבות מרובות בעיקר בשאלת ההגנה מפני טנקים. הפסיקו את כל העבודות במשק. המצב בשדה פשוט קטסטרופאלי לכל הענפים צפוי הרס בגלל חוסר עיבוד.

18.5.1948 הלילה עבר בשקט. לא נעשו גל פעולות בסביבה. אתמול עשו הערבים הכנות לקראת הלילה. מהרדאר ראו 10 מכוניות עם ערבים נוסעים לכיוון לטרון. מנוה-אילן ראו כי הערבים שמו מחסומים חדשים על הכביש. אנו עובדים בקדחתנות בביצורים במשק ובגוש.

19.5.1948 שוב עשו ניסיון להעביר שיירה לתל-אביב. בירושלים התרכזו 300 מכוניות והן חסרות כדי להעלות שיירה מהשפלה. רכזו כוח גדול ללוות אולם כל המכוניות חזרו לירושלים והוציאו בניזין חינם. מצב הרוח מדוכא. שאלת המים מחריפה. יש לנו עוד מלאי קטן.

20.5.1948 אתמול בערב הוזעקה תגבורת לירושלים. הפלמ"ח עזב משלטים חיוניים בשער הגיא. הוחמר המצב מצד מערב. מי יודע מה ילד יום...

21.5.1948 עזרה מהשפלה לא מגיעה והאנשים של החטיבה עייפים עד מוות.

22.5.1948 הקשר הטלפוני עם העיר נפסק. שאלת המים מחמירה מאוד.

23.5.1948 שאלת המזון והתחמושת מחמירה והולכת. מדברים על הכנות להתקפות מצד הערבים בכל הגוש שלנו החל משער הגאי – קסטל – בידו. לעת עתה לא שומעים על תגבורת. הרדאר הותקף קשה מאוד על ידי פגזים.

24.5.1948 העזרה לה אנו מצפים כל הזמן לא מגיעה. אצלנו כולם עובדים בביצורים. לא קבלנו שום נשק אנטי-אווירי או אנטי - טנקי בינתיים מחמירה שאלת המים. יש לנו רזרבה ל – 10 ימים. אם לא יפרצו את הדרך יכול הדבר להביא עלינו אסון בגלל צימאון.

25.5.1948 הניסיון לפרוץ את ההסגר בשער הגאי נכשל. נגרמו לנו אבדות בנפש וברכוש. ושוב לא הגיעה השיירה. הערבים כנראה החליטו לכבוש את הגוש שלנו ולעזוב לזמן מה את ירושלים.

עובדים בביצורים בשער הגאי, במוצא ומקומות אחרים. הכול מכוון להתבצר נגד טנקים.

26.5.1948 היום ירשם כאחד הימים הקשים בקרינתנו. הבוקר התחילה התקפה על הרדאר ותוך זמן קצר

המגינים נסוגו. נהרגו 7 ונפצעו רבים. ביניהם נהרג חברנו יוסף ריטיגשטיין. נפצעו עזרה ואריה נימן. שלחתי את רוב חברנו הטובים לסנטוריום וביניהם את זויה. כעבור זמן קצר נכנס זויה לעמדה ופגז חדר דרך הקיר והרג אותו במקום. הוצאו הילדים וחלק מהנשים לירושלים. האנשים בעמדות זה 24 שעות.

27.5.1948 הלילה היה ניסיון לכבוש בחזרה את הרדאר, אולם לא יכלו לערבים ונסוגו. אני רושם את השורות האלה בשעה שבע בבוקר ואין לי עדיין פרטים. בשעה 11.30 מתנהל קרב בלטרון על ידי כוחות גדולים משני הצדדים. ישנם ריכוזים גדולים בקטנה. המצב מחמיר והולך. המצב במעלה החמישה חמור מאוד. המשק ברובו הרוס. פרות נהרגו. אין להיכנס ולצאת מהמשק ביום. צריך להציל מהמשק מה שניתן. אנחנו עומדים בפני הכרעה בחזית ירושלים. היום נקברו 6 חיילים. 5 מהם נהרגו בהתקפת נגד על הרדאר ואחד במשלטים של שער הגיא. נזרקו מספר פגזים בכיוון נחלת יצחק והמעיין שלנו.

28.5.1948 הלילה הוצאנו 48 פרות לירושלים. גם ממעלה החמישה העבירו פרות. ריכוזנו אותן בחצר אחת וגורלן יחתך בעוד כמה ימים. שחטנו קרוב ל- 2000 עוף והעברנו אותם לירושלים. רצינו להעביר עוד חברות. הוזמנו מכוניות ונעשו כל ההכנות. אולם ברגע האחרון בוטלה התוכנית. לדעתי הייתה זו שגיאה. צריכים היו לאפשר לנסוע ולא לחייב אותן לכך, אם גם הבחורות שסירבו לנסוע לא היו צודקות. הקרב בלטרון נמשך. הכוחות משני הצדדים היו חזקים. לערבים מגיעה תגבורת. הקרב יהיה מכריע אולם לא נראים סימנים של התגברות עליהם. התקפות מהרדאר אינן פוסקות. כל הפגזים מופנים לכיוון מעלה החמישה, בית פפרמן, לכביש הגדול, קסטל ונחלת יצחק. לפנות ערב הפגזה מתותחים כבדים מאוד. המצב קשה.

29.5.1948 הלילה הוצאנו עוד 19 איש (הורים וחברות). שלום דינר נהרג בהגיעו לירושלים. צריך לחשוב על ארגון החיים בצורה צבאית גרידא. היום היה יותר שקט מאתמול. מצב הרוחות שקט במקצת. הגיעו 150 חיילים מהשפלה. הם הגיעו ברגל דרך ההרים. כולם חדשים. הביאו אתם נשק אישי. הלילה המשיכו להעביר פרות לירושלים. בקרתי במעלה החמישה. המשק עושה רושם של מחנה צבאי מבוצר. פרצה שם שריפה ונשרף מחסן הפרודוקטים.

30.5.1948 היום הותקפנו זו הפעם הראשונה. 25 – 30 ערבים היו על הרכס של הרדאר. 40 ערבים היו בוואדי מעבר למזבח. היו ניסיונות חדירה. שתי כיתות שלנו היו על המזבח ולבסוף הערבים נהדפו. אחדים מהערבים נהרגו ונפצעו. גם למגינים נגרמו אבדות. ההתקפה נמשכה לערך שש שעות. היו גם רגעים קשים בעת שפרצו דליקות על הסנטוריום, סביב בית המרגוע ובעמק המערבי. את המצב הצילה המחלקה שחנתה על המזבח.

31.5.1948 הבוקר הותקפה קשה מעלה החמישה. ההתקפה נהדפה ונגרמו אבדות לערבים. היום נהרגו

שני חברי חי"ש בזמן שהלכו לשים מוקשים על המזבח. הלילה חיכו לבוא שיירה צבאית. הגיעו שוב 150 איש ברגל והביאו אתם ציוד (כל אחד הביא אתו נוסף לציוד האישי פגז מרגמה של 3 אינטש). הקרב על תחנת לטרון נמשך וטרם הגיע להכרעה. אצלנו שורר שקט. 1.6 הלילה עשינו שוב התקפת נגד על הרדאר אבל נחלנו כישלון. אמנם חיילנו חדרו למחנה אבל נהדפו. שנים הובאו לקבורה במשך היום. ישנם 20 פצועים. ישנן שמועות על הפסקת אש לפיהן מסכימים הערבים והיהודים להפוגה. למעשה המלחמה נמשכת. הערבים פתחו בהתקפות גדולות בכל שטחי הארץ. הקשר עם ירושלים נותק במשך שעות היום לחלוטין בגלל הרעשה כבדה של תותחים על הכביש. הקשר עם העיר הוא רק בלילה. היום נקברו שני אנשים שנהרגו בהתקפה על הרדאר.

2.6.1948 מדברים על הפסקת האש אולם המלחמה נמשכת. הדרך לירושלים סגורה אם כי מצליחים להעביר הספקה לבהמות ממעלה החמישה אלינו והעירה. המשק הסתגל לחיי צבא. השיכון רוכז. כל החברים לנים רק בעמדות הקשר עם ירושלים רק בלילה.

3.6.1948 היום עבר בשקט יחסי. כפי שאומרים נפסקו ההרעשות בגלל מחסור בפגזים אצל הערבים. בכל יום ביומו מגיעה תחמושת וקצת נשק כבד על ידי שיירות קטנות. בכל אופן התגברות הזאת היא ניכרת. התעורר הרצון אצל חברינו המפונים לחזור מירושלים הביתה.

4.6.1948 אני רושם בשעה ארבע לפנות בוקר. מתכוונים להתקפת הערבים על הסנטוריום. האנשים דרוכים. העליתי נוסף לאלה שישנם עוד ארבעה אנשים. בסך הכול נמצאים על הסנטוריום 16 חברי הקבוצה ו- 12 חברי חי"ש. על המזבח נמצאת רק כיתה אחת. חלופי הפגזות בתותחים נמשכים על הזמן.

5.6.1948 הלילה הייתה הרעשה מהרדאר. גם במשך היום עפו פגזים רבים והתפוצצו בכל פינות המשק. בבניינים אף אחד לא נפגע. התפוצצו פגזים על יד האוהלים, על יד רפת פח וכו... המתיחות שפגה בימים האחרונים שוב התגברה. הרדאר מכין כנראה התקפה רבתי. הנקודה הזאת היא כעצם בגרון. המצב בירושלים מחמיר. אומרים שהקמח יספיק רק לשלושה ימים. סכנת רעב מאיימת על העיר. אצלנו ישנה הספקה לחודש ימים בערך בתנאי שנפסיק להשתמש בשימורים אלא נתחיל לשחוט פרות ועופות. הקופסאות נשאיר לימים קשים יותר. גם הלילה הגיעה שיירה של ג'יפים. הביאו שני תותחי שדה קטנים. החברות עם הילדים רוצים לחזור. הוחלט לדחות את שובם לימים מספר.

6.6.1948 הלילה עבר אצלנו מתוך שקט גמור. אף ירייה לא נורתה. אולם מתחת לשקט מסתתר משהו. אצלנו המצב מגיע לאפיסת כוחות. הסנטוריום מעסיק את טובי אנשינו. רבים יצאו מהשורות בגלל מחלות. מספר הלוחמים קטן והולך. השמירה בעמדות בתוך הנקודה צומצמת למטה מן המינימום.

7.6.1948 המצב נשאר מעורפל. מחכים להבהרות הפסקת האש. בירושלים הרעב מתדפק על השערים.

- אין לחם והבעיה מחריפה מאוד. מתכוננים עוד פעם לנסות לפתוח את הדרך ומרכזים את הכוחות האחרונים לפריצה. ישנה עייפות כללית.
- 8.6.1948 הובא לקבורה מהמשלטים חייל שנהרג על ידי פגז. הרדאר ממשיך להחריד את כל הסביבה. הלילה יוצאים לפעולה. מצב הרוח קשה. החברים חולים ולא יכולים לצאת לשמירה. הסנטורים זהו מקום התורפה. טובי אנשינו מרותקים למקום זה. נוסף לאלה נמצאים עוד 9 חברי חי"ש. יותר אין להם.
- 10.6.1948 הקשר עם ירושלים הוא רק בלילות. דרך לטרון סגורה. הקשר עם השפלה על ידי ג'יפים. מדי לילה בלילה מעבירים עד 25 מכוניות. מביאים בעיקר ציוד, אם כי העבירו גם מעט בניין וקמח. בירושלים התחיל הרעב. אין קמח. שלחנו שני טון קמח לירושלים. העייפות איומה
- 11.6.1948 הלילה היה אחד הלילות הקשים ערב הכרזת הפסקת האש. כולם היו דרוכים. כולם בעמדות. הפלמ"ח עמד לעזרתנו. פגז נפל בכניסה לחדר האוכל. נהרגו 6 ונפצעו 21. הזהרתי את כולם ודרשתי להתפזר אך לא שמעו להזהרתי והנה אסון.... את החברים של הקריה פיזרתי בזמן לכן נצלו.
- 12.6.1948 אחרי ליל אמש באה רווחה. החיים במשק כאילו השתקו לרגע קצר. לאחר ליל נדודים רובם ישנים וגם אני ביניהם. ההפוגה באה בזמן. האמת היא שכולם רוצים בהפוגה החשובה כל כך למנוחה. זו הייתה הדרך היחידה כדי להפיח רוח חדשה בקרב המגינים. גם נצליח להתחזק.
- 13.6.1948 הפסקת האש נשמרת לעת עתה משני הצדדים. הרדאר מתבצר היטב. ממשיכים להעביר את ההספקה בדרך "בורמה". מדי לילה עוברת שיירה קטנה. עם תום ההסגר על המשק נסעו רוב החברים לירושלים לראות את הילדים. נקברו שני קורבנות ההפגזה.
- 17.6.1948 שלחנו משלחת משותפת מאנשינו וממעלה החמישה למוסדות בתביעה: נשק ואנשים.
- 18.6.1948 התקיימה אסיפת חברים ונדונו עניינים מספר:
- (א). הספקה: הרזרבה קטנה ועלינו לנצל את זמן ההפוגה כדי להגדיל את המלאי.
 - (ב). ביצורים: אין נופש וחופש. כולם לביצורים.
 - (ג). מים: המעיין מפסיק לתת מים. הוצע לטפל במעיין של בית נקובה.
 - (ד). הנהלה: הוחלט להמשיך בקיום הנהלה מצומצמת כמקודם.
- 21.6.1948 בבירורים בתל-אביב הצלחנו להשיג משהו מהציוד ההכרחי.
- 23.6.1948 התקיימה אסיפה בעניין קטמון: הוחלט להחזיר את הילדים לקריה.
- 24.6.1948 השמחה גדולה. הילדים חזרו הביתה.
- 26.6.1948 הלילה הוכרז שוב על מצב צבאי.

- 27.6.1948 נסעו לתל-אביב בקשר עם העברת הילדים. בקשר עם מצב הביצורים בקרתי בסנטוריום.
יש לחצוב בסלע. על המזבח בונים עמדות. במשק כמעט ולא נעשה דבר.
- 28.6.1948 הטיפול העיקרי הוא בהעברת הילדים לאחר שהחזירו אותם מירושלים. מעלה החמישה
קבלה את מנזר רטיסבון. לנו מציעים פנסיון בבית הכרם תמורת תשלום.
- 29.6.1948 חזרו מתל-אביב וסוכם להעביר את הילדים לשפלה.
- 30.6.1948 מדי ערב מתקיימת ישיבה של וועדת החירום. נדונה שאלת קובבה וסוכם על חילופים שם.
היום הועברו הילדים לתל-אביב.
- 1.7.1948 ממשיכים לעבוד בביצורים. הלילה נורו יריות על המזבח. נשמעו צעדים ותנועה בוואדי.
מתברר שנבנו עמדות בוואדי מול המזבח מצד מזרח..
- 2.7.1948 הלילה עבר בשקט אם כי הוכרז מצב הכן. ישנן שמועות שהערבים עומדים להפר את ההפוגה.
- 3.7.1948 החלטנו לסדר את המים מבית נקובה תוך ימים מספר.
- 4.7.1948 התקיימה ישיבה ונקבעו הסידורים האחרונים לקראת הפסקת ההפוגה: לבית חולים קבענו את
בית הספר. את הבריכה ב"גן צילה" מתאימים למקלט. מבצרים את הבית של המרכזייה. מתאימים
את המקלט בסביבת הצריפים. מכינים את המקלט על יד הטיפול למטבח, לשיכון, למחסן
פרודוקטים, מחלקים פרודוקטים ומים לעמדות.
- 5.7.1948 בקדחתנות מכינים הספקה לבהמות ולעופות. מטפלים בעניין המים.
- 8.7.1948 יום לפני הפסקת ההפוגה. המכוניות עוד נסעו להביא חציר. הערבים מבית נקובה באו
להיפרד. הם עוזבים. הפרידה הייתה לבבית מלווה בדמעות. קשה לראות דמעות אצל יידיים, אך
השיקול הצבאי הוא בעד עזיבה. החלטנו לאפשר לחברות לנסוע. בשעה 8.30 בערב יצאו
לירושלים.
- 9.7.1948 אחרי נסיעת החברות השתררה עצבות בכל. יריות בודדות מסובא. כנראה כדי להראות שהם
עדיין לא עזבו את הכפר.
- 10.7.1948 עבדנו במרץ בביצורים. השמועות על ריכוזים גדולים בסובא מתנדפות. להיפך. מספרים
שאינן כל כוח שם. אנו עושים את ההכנות לקראת מקרה של שריפות. מחלקים את ההספקה ערמות
ערמות, מעבירים "מנות ברזל", מבטיחים את המשלטים באוכל לשלושה ימים.
- 11.7.1948 היום טווחו את התותחים משני הצדדים. פגזים התפוצצו. שלושה אווירוני האויב בקרו
בסביבה והטילו מספר פצצות על בית פפרמן. נהרג חבר מגדוד "מוריה" בעלותו על מוקש על הר
הרוח. הובא לקבורה בקריה.
- 12.7.1948 הלילה נכבשה סובא. ההתקפה התחילה מוקדם. הייתה אש קטלנית על הכפר. המרגמות פעלו

בדייקנות. ניכר ההבדל בין מצבנו עכשיו, כשיש תחמושת, ובין המצבים הקודמים... בכפר לא היו אנשים. היום נפל פגז על כיתת אנשים מגדוד "מוריה" על יד בתי המרגוע של מעלה החמישה. נהרגו במקום שלושה ונפצעו 6. החללים נקברו בקריה. התחילו היום לסדר קו מים מבית נקובה. 13.7.1948 לפנות ערב נפל פגז ליד חדר האוכל ונפצעו: רחל חוברס, אברהם חוברס. חיימקה נשרט קל. שני הראשונים הועברו העירה. מצבה של רחל מעורר דאגה. למרות ההזהרות לא להסתובב בחצר, אין זהירות מספקת. הלילה הייתה הפגזה קשה מאוד מהרדאר או מבדו. פגזים התפוצצו בחצר.

14.7.1948 ממשיכים לסדר את קו המים ממעיין בית נקובה. המעיין נהרס עד היסוד. והנה עכשיו אנו נזקקים לו וחבל שהוא במצב כזה. הרדאר מדי פעם משמיע את קולו בהפגזה. כוונתו להטריד, גם לפגוע. הלילה היה ניסיון הטרדה על הרדאר. הם ענו בהפגזה קשה. רוב הפגזים נפלו סביב הבניינים בקריה.

16.7.1948 לא הייתה כל הפגזה. האנשים עובדים בביצורים. עשו ניסיון שאיבה ממעיין בית נקובה.

הלילה עשו ניסיון להתקיף את קטנה. האנשים חזרו בשלום אבל לקטנה לא הגיעו.

18.7.1948 בישיבת וועדת חירום הוחלט: להחזיר את החברות מירושלים.

19.7.1948 הוחזרו החברות מירושלים. בלטרון השיגו הישג קטן. חסמו לערבים את הדרך לרמאללה. במשק אוספים פרי. לאבו- גוש חזרו 200 ערבים. ערבי בית נקובה אינם עדיין.

20.7.1948 ההפוגה נכנסת בתוקפה בכל רחבי הארץ.

כמו בכל הישובים נתקבלה בשורת המדינה בהתלהבות. אך השמחה הזאת הייתה מלווה גם חרדה. לפי תכנית החלוקה שאושרה ב – 29 לנובמבר נכללת קריית ענבים במדינה הערבית וב"פינתנו" שהופיעה בשבוע של קבלת ההחלטה בדבר המדינה נאמר:

"לנו לאנשי ה"קריה" שמחה זו מלווה ברעדת הלב, כי אנו, מתחום מדינתנו הוצאנו. והספק מכרסם בלבנו – האם נדע למלא את השליחות אשר שוב תוטל עלינו. אולם אם נשקיף לאחור על עברנו – גם העתיד לא יפחידנו. שנים רבות עמדנו פה לבדנו – בודדים במערכה – ולא נרתענו וידענו למלא את שליחותנו. החיינו והפרינו את הרי ירושלים השוממים ופילסנו דרך להתיישבות בהרים. רבים ההולכים בעקבותינו והניסיון שלנו משמש נר לרגליהם.

וכמו בשנים הקשות לנו – בימי ייאוש וחוסר תקווה, עת רצו להעבירנו מכאן ידענו להתגבר על קשיים ומכשולים, כן נוסיף להיות חלוצים על הרי יהודה - החלוצים ל ה ר ח ב ת ג ב ו ל ו ת המדינה."

וחבר שני כותב באותו הגיליון ובאותו העניין:

"בעיני חברים רבים מאלה, אשר קמטים חרשו את פניהם דאגה נוספת והוא מצניע אותה בתוכו פנימה: מה יהיה גורל נקודתנו אחרי 27 שנות היאחזות בציפורנים בסלעי הסביבה? האומנם ננותק אנחנו

משטח המדינה? התקווה בלב - עוד שלבים לפנינו. וועדת הביצוע תבוא לארץ. לא ייתכן כי על נקלה יותרו על נקודות הנמצאות במבואות הבירה. גבולות פוליטיים אינם נצחיים. אין דברים קבועים בהיסטוריה – מתנחמים.

את כל ההרהורים האלה הפסקנו בשמענו, כי גל פרעות הציף את הערים, כי כחייתו יער התנפלו "שוכני המדבר" על רכוש יהודי, הציתו, השמידו, בזזו, דקרו, - בירושלים. אבנים המטירו על מקימי התנועה בדרכים ובשלב השני כדורים פלחו את האוויר ופגעו פה ושם – הקורבנות הראשונים של כמהי הגאולה והשחרור. בליבנו החלטה איתנה ונחושה – פראי המדבר לא ישביתו את שמחתנו, נתנסינו בניסיונות קשים ומרים וידנו הייתה על העליונה. הפעם ביתר שאת נהדוף כל מזימה רעה. כוחנו אתנו. ברגשות גאווה שמענו על "כוחות הביטחון" שלנו – אשר עמדו ועומדים בפרץ ויודעים להשיב מלחמה שעה.

באווירה זו חיים אנו את השבוע הזה. הנהגים שלנו לא הסכימו שמישהו יעצור את התנועה. המכוניות יוצאות בכיוון ירושלים וקובבה. מביאים הביתה את הגפת, הירק. גבורה שקטה – אבל גבורה עילאית יש בכך.

ביום רביעי התאספנו לאסיפה בענייני בטחון. כבר מזמן לא ראינו אסיפה רבת משתתפים כזאת. הממונים על ענייני ביטחון מציגים את שאלת האימונים והשמירה. מורגש כי משעת חירום אחת טרם יצאנו ולשעת חירום שנייה כבר נכנסנו. כולנו דרוכים לקראת הבאות – והרגשת ביטחון אופפת את כולנו. יש צורך לארגן את חיינו בשעה זו גם מבחינה כלכלית וגם מבחינה הגנתית. כל חבר יודע כי רבות יידרש מאתנו, את שעותיו הפנויות יצטרך להקדיש לאימון נוסף. הפעילים בשטח זה עושים לילות כימים והחוג גדל מבין הדור השני".

ל מאמץ ע ל י ו ן !

ובגיליון שהופיע כעבור חודש ב – 2 לינואר 1948, כשעברו השבועות הראשונים של מערכת הדמים נכתב "לשאלות השעה" בין היתר:

"ובכן, נכנסנו לתקופת חירום, ולא בא הדבר כהפתעה. רבים התנבאו לכך: כאשר תיפסק המלחמה על כדור הארץ, יתגעש ההר בסביבתנו..."

למאמץ עליון נתבע כל אחד מאתנו, כל אחד נדרש למתח כל הכוחות. בחזית נמצאים כולנו, ולא דווקא אלה המחזיקים בנשק. הסכנה היא לא רק בחזית, הנהג ליד ההגה, איש הנוסע בדרכים העושה את שליחותו בעיר, ברחוב, בכל מקום – כל אחד נתון בסכנה, ולכל אחד אורב אויב, וצריך לחשל את עצבינו כי לא נסתתר כעכברים במחילות ולא נפסיק את דופק חיינו. נפלו קורבנות ועוד יפלו. איש לא יודע היכן ומתי".

בחלק האינפורמטיבי של אותו הגיליון תחת הכותרת "במשק ובחברה" מתוארים קצת השינויים בחיי המשק ובארגון העבודה לרגלי שעת החירום:

"חיי המשק ומהלך העבודה הופרעו במידה ניכרת בשבועות האחרונים עקב צרכי השעה. הרבה זמן ותשומת לב נתנו לשאלות ביטחון. האימונים אשר קודם התנהלו בערבים ובשבתות הצריכו זמן גם על חשבון שעות העבודה. עם כל מכונית משא נוסעים כעת שני נהגים – אחד ליד ההגה והשני מלווה. פלוגה מיוחדת עסוקה בבניינים, ציוד, תאורה וכו... עבודות אלו העסיקו במידה מסוימת גם את בתי המלאכה.

נפסק שירות האוטובוס בין קריית ענבים וירושלים. החברים חדלו לנסוע העירה, פרט למקרים היותר דחופים. עובדי "תנובה" עוזבים את קריית ענבים ביום ראשון וחוזרים הביתה בערב שבת. – מחנה ההכשרה גדל במידה ניכרת.

חדשים לבקרים מתעוררות שאלות אשר דורשות פתרון. לשם כך נבחרה וועדת חירום. מתפקדה להחליט ולבצע בעניינים כלליים מבלי לחכות לאישור האסיפה.

יש צורך להגביר את השמירה. הוחלט שבתורים לשמירה ישתתפו כל החברים מכל הענפים וגם כל אנשי הקריה שאינם חברי הקבוצה. כעת השמירה היא לא על הרכוש בלבד כי אם על הנפש. מסדרים מלאי מתאים של הדלק מכל הסוגים.

בהשתתפות עם מעלה החמישה נעשה תיקון קל בדרך אשר בינינו. כעת ישנה אפשרות של תנועת מכוניות בין שתי הנקודות שלא באמצעות הכביש הראשי."

ד א ג ו ת ד ח ו פ ו ת

ובגיליון שהופיע כעבור שבוע ב-9 לינואר באות כבר לידי ביטוי הדאגות הדחופות אשר הועלו לדיון – ב"וועדה לשעת חירום".

"שאלות הדלק, המלאי, האספקה עמדו לדיון בישיבת הוועדה לשעת חירום. לאחר המאורעות בבתי הזיקוק ובקשר עם ההפרעות בתחבורה מורגש בערים מחסור בדלק. הוא גם מאיים עלינו. הספקת הבוטגז נפסקה כליל וכבר עומדת שאלה של מעבר לדלק אחד. אבל גם הדלק האחר אינו בטוח לגמרי. כנראה שבזמן הקרוב נצטרך להתחיל להשתמש בעצים.

לנו יש מלאי קטן מאוד של דלק מכל הסוגים. כעת יש עוד אפשרות להגדיל את המלאי. אם לא נעשה זאת יש סכנה שעם החמרת המצב המלאי יתרוקן כליל.

יחד עם זה יש הכרח להתחיל בקימוצים בשימוש בדלק.

גם מצב האספקה לבעלי חי מעורר דאגה. בתחילת שנה זו היה לנו מלאי של אוכל מרוכז לשלושה חודשים. בתחילת ינואר ירד המלאי לתצרוכת של שני חודשים. הסיבות לזה: חוסר תחבורה כדי למלא את החסר.

יש הכרח שהמכוניות תעבודנה בטמפו מלא ובעומס מכסימלי – עד כמה שזה אפשרי בתנאים הנוכחיים – בכדי לספק ירק וגפת ובכדי להעביר מתל-אביב וירושלים את ההספקה שקנינו ולא יכולנו להעביר. טמפו התחבורה שלנו יקבע את גורל ההספקה.

הוחלט גם להכין מלאי של שימורים וצורכי אוכל שונים ל"מטבחים".

ה א ב ד ו ת ה ר א ש ו נ ו ת

הגיליון הבא שהופיע ב-23 לינואר הביא בעמודו הראשון את המסגרת השחורה הראשונה ובתוכה תחת הכותרת "למאורעות הימים" כתוב:

"זה השבוע השמיני שהישוב נתון במאורעות דמים. התפרעות הערבים מרחיבה את גבולותיה ומתפשטת בשטחים חדשים. השבוע היא הגיע גם לגוש שלנו. היה מקום לחשוב שיחסי שכנות טובה עם הכפרים בסביבתנו ירחיקו עוד לזמן מה את הפגיעה הישירה בנו, אולם לשווא!

כנופיות הפורעים מצאו להם מקלט גם באי אלה כפרים בסביבתנו ומשם הם הגיחו לפגוע בנו. לעת עתה הם אינם מעיזים לתקוף באופן ישיר את יישובי הגוש שלנו, אולם גם התקפותיהם מהמארב הסבו השבוע ליישובנו אבדות קשות בנפש ומספר פצועים, מהם גם קשה.

את הקורבן הראשון נתן הישוב נווה-אילן. בפרוש השנה השנייה להתיישבותו כרת ברית דמים עם אדמת הסלעים בהרי יהודה. ואחרי שלושה ימים נפלו גם הקורבנות ממעלה החמישה ושלנו.

רציחת אלתר – אבדה קשה מכל הבחינות למעלה החמישה. זהו הקורבן השביעי שנפל מידי מרצחים ערבים במשך שנות קיומה של הקבוצה הזאת

את הקורבן הצעיר והרך, קורבן עולה נתן הישוב שלנו. אליעזר בן שש – עשרה. טרם הספיק להציץ לעולם המבוגרים הנתון כעת במערבולת הדמים. עוד לא נגעה ידו בנשק. הייתה לו זו השנה הראשונה ללימודים בבית הספר "עמל" בירושלים, איפה שרצה לרכוש לו ידיעות במקצוע חרושת

הברזל. באותו בוקר יום ראשון חזר כרגיל אחרי חופשת השבת. יד המרצחים שאינה מבדילה בין גדול וקטן השיגה אותו במכונית, לפני שהספיק לקפוץ ממנה ולתפוס לו מחסה. גדול הכאב וקשה לנחם את מניה ואברהם השכולים. בן רגע נלקח מהם בן יקר שכל כך הרבה אהבה ומסירות השקיעו בגידולו וטיפוחו.

אולם עלינו לשאת את הכאב ולחשלו לעמידה איתנה של יישובנו! משנה זהירות ומשנה משמר! יחד עם כל הישוב נדע לעמוד בשער ולהדוף את היד המתנקשת בקיומנו ובעתידנו"

ע ש ר ה ח ל ל י ה ג נ ה

החבורת הנ"ל של "פינתנו" הוכנה והודפסה בחלקה ביום 23 לינואר, אולם מאורעות עגומים של אותם הימים מנעו מאתנו לסיימה ולהוציאה לאור.. כעבור שבועיים צורפו דפים נוספים וב-6 לפברואר הופיעה החוברת. על ראשון הדפים הנוספים שוב מסגרת שחורה סביב השמות של עשרה חללי ה"הגנה" שנפלו בסביבות קריית ענבים, ומתחת למסגרת השחורה תיאור קצר של הפעולה בה נפלו העשרה.

"יום י"ד שבט (25 לינואר), היה יום דמים איום ונורא שכמותו טרם ידעה הקריה וסביבותיה. זה היה יום ראשון מר ונמהר בו נפלו בקרב על ההרים בסביבותינו עשרה מגינים.

עוד לפני זה נודע שכנופיה גדולה של פורעים מתכוננת להתקיף את השיירה לירושלים. באותו בוקר יצאה פלוגת מגינים אל ההרים למען קדם את פני הפורעים ולמנוע מהם את ביצוע מזימתם. המגינים נתקלו בכנופיה גדולה ונכנסו אתה בקרב. חיש מהר נזעקו הערבים למאות מהסביבה לעזרת הכנופיות. המגינים הוקפו מכל הצדדים והותקפו באש קטלנית. נדרשה תגבורת ואמנם מיד יצאה פלוגה נוספת לעזרה.

אולם באותו הזמן הגיע צבא בריטי שמנע מהתגבורת את הגשת העזרה. גם העומדים בקרב הרגישו בצבא שהתחיל לירות בהם והפיל מהם ארבעה חללים. הייתה סכנה שכל הפלוגה תושמד וגם הנשק ילך לאיבוד. הפלוגה הצליחה לצאת משטח האש והספיקה להסתיר את הנשק מעיני הצבא. שניסה לעצור אותה ולדרוש ממנה את נשקה.

תשעה בחורים נשארו על שדה הקטל מבלי שתהיה אפשרות להוציאם. אחרי הצהרים יצאה פלוגה מיוחדת של עזרה ראשונה לאסוף את ההרוגים והפצועים. הצבא ניסה למנוע ממנה את הגישה למקום המערכה, אולם החרדה לאנשים, שאולי עוד נשארו בחיים ושאפשר להצילם דחפה את הפלוגה למלא את אשר הוטל עליה ויהי מה. ואמנם הפלוגה הגיעה למקום המערכה אולם כבר לא מצאה בנופלים כל רוח חיים.

גם פלוגת העזרה הראשונה הותקפה באש הערבים ובקושי הצליחה לצאת מטווח היריות בהשאירה חלל נוסף. עם ערב יצאה פלוגה למקום המערכה והצליחה להוציא משם את הנשק המוסתר ולהביאו לבסיס.

למחרת יצאה המשטרה עם פלוגת מגינים לאסוף את הגויות של ההרוגים. לפנות ערב הגיעה לקריה מכונית משא עם הגויות. על אלונקות עשויות ענפי אורן של המקום הורדו הגופות והוכנסו לבית הספר. למראשותם הודלקו נרות והועמד משמש כבוד.

בשכנות לקבר החמישה נכרה קבר אחים גדול שקיבל לתוכו את הגופות הקדושות. נורו יריות כבוד לזכר הנופלים. אחרי אמירת קדיש בצוותא על ידי ההורים ודברי פרידה קצרים, תוך קריאה להמשך המערכה הורדו הגויות לקבר האחים, כוסו בסוכך מענפי היער ומעליהם צמח ועלה גל גדול של אבנים, גלעד לעשרה שנפלו בהרי יהודה בקרבת הקריה.

ת.נ.צ.ב.ה

ל ר ג ל י ה ח מ ר ת ה מ צ ב